

ابعاد و آثار نماز جمعه از نگاه مقام معظم رهبری

مقدمه

اسلام دینی جامع و آیینی کامل است که برای پاسخگویی به نیازهای انسان و اداره ابعاد و جوانب زندگی او، از سوی پروردگار حکیم تنزیل و تشریح گردید.

این مکتب جامع، از یک سو نیازهای فردی و اجتماعی انسان را پاسخ می دهد و از سوی دیگر، ابعاد مادی و معنوی او را یکجابه عهده گرفته است و این برخلاف پندارسکولاریست ها است که می پندارند اسلام تنها به آخرت نظر دارد و یا حداکث به حاجات و نیازهای فردی او پاسخ می گوید.

«نماز جمعه» نماد و نمودی است که به هم پیوستگی فرد و اجتماع و نیز همپا و همراه بودن ماده و معنا و سیاست و دیانت، یکجا نشان می دهد. اما دریغ و تأسف که مسلمانان، از آغاز اسلام تا کنون، این فریضه بزرگ و پربرکت آنگونه که صاحب شریعت می خواست، اقامه نکرده اند و با توجه به نیازشان به برپایی درست نماز جمعه، از آن استفاده صحیح و لازم نشده و نمی شود.

گرچه سرگذشت نماز جمعه در جوامع شیعی، به طور عموم و در ایران اسلامی بخصوص، نیازمند بررسی و پیگیری است، که در جای خود باید بدان پرداخته شود؛ ولی آنچه که سزاوار است از آن یاد شود، زنده شدن نماز جمعه به برکت انقلاب اسلامی و استقرار نظام جمهوری اسلامی ایران در این کشور قرآن و اهل بیت است که اجتماعات سرشار از شور و شعور و آگاهی و ایمان مردم خداجو، برکات و ثمرات فراوانی به همراه داشته است .

زنده شدن این فریضه بزرگ اسلامی از برکات قیام الهی امام خمینی (قدس سره) است که درود خدا بر روح پاک او باد!

«یکی از بزرگترین کارهای امام بزرگوارمان - رضوان الله تعالی علیه - همین ایجاد و تأسیس

نمازهای جمعه بود. نماز جمعه را ایشان به این ملت دادند.»

رهبر معظم انقلاب اسلامی، حضرت آیت الله خامنه ای - دامت برکاته - که در سال های نخستین استقرار جمهوری اسلامی، از سوی امام به امامت جمعه تهران برگزیده شدند؛ همواره اهتمام ویژه ای به نماز جمعه داشته و دارند. ایشان بخصوص پس از آنکه مسؤولیت سنگین و خطیر رهبری را بر عهده گرفتند، به مناسبت های گوناگون، مطالب ارزنده فراوانی درباره ابعاد گسترده نماز جمعه ایراد کردند که در این مجال، با مراجعه به بیانات هدایت گر و راهگشای ایشان، ابعاد و جوانب نماز جمعه بررسی می گردد:

اهمیت و جایگاه نماز جمعه

اهمیت و جایگاه ممتاز و منحصر به فرد نماز جمعه، با مراجعه به قرآن کریم و سخنان معصومین (ع) و نیز سنت و سیره آنان به روشنی معلوم است؛ نمازی که در آن، همگان به تقوا توصیه می شوند و به حق نام «فریضه عبادی - سیاسی» را بر خود گرفته است .

از نگاه رهبر انقلاب «نمازهای جمعه» نزدیکترین پایگاه ها به نهاد رهبری است، پایگاه هایی که «بخشی از کار دستگاه رهبری این کشور را انجام می دهند، مردم را توجیه می کنند، به استقامت در راه وادار می نمایند، از اشتباهات دور نگه می دارند، ذهن مردم را با معارف لازم آشنا می کنند، دشمنان را نسبت به نفوذ در اذهان مردم مأیوس می کنند.»

« - نماز جمعه - نماز اجتماع است، نماز روشنگری و آگاه سازی آحاد مردم است، نماز اخبار از آفاق عالم به مؤمنین و آحاد مردم است ... جدر تشریح نماز جمعه ج هم به جنبه معنوی و تربیت و تهذیب نفوس و آدم سازی و گسترش روح تقوا در جامعه که از این نماز متوقع بود دقت شد وهم جنبه سیاسی آن .»

همچنین از دیدگاه ایشان «آگاهی توأم با ایمان مردم» روح نظام اسلامی است که نمازهای جمعه آن را تأمین می کند.

ایشان در سخنی دیگر، اهمیت نماز جمعه را اینگونه بیان نموده اند:

«نماز جمعه، جزو موضوعات کهنه نشدنی است . تکرار هر هفته با این خصوصیات و این تشریفات، خود حاکی از این است که حقیقت مستمری در این فریضه الهی نهفته است . این حقیقت که باید

مستمراً جریان پیدا کند، عبادت صرف هم نیست، عبادت را مردم خودشان به تنهایی در منازل و در هر نقطه ای می توانند انجام بدهند. نماز جماعت هم یک امر مستحب است. آنچه این اجتماع را این طور مهم می کند و فریضهء مستمری قرار می دهد - که در قرآن هم یک سوره به نام «جمعه» و یکی دو آیه بخصوص برای نماز جمعه وارد می شود؛ (اِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَ ذَرُوا الْبَيْعَ ...) عبارت از جامعیت این فریضه و دارا بودن جنبهء معنوی و عبادی از یک سو و جنبهء زندگی و اجتماعی و سیاسی از سوی دیگر است.

بهاز جمعه رسانه ای فراگیر

در نگاه رهبر بزرگوار انقلاب، نماز جمعه رسانه ای است که با وجود رسانه های پیشرفتهء امروزی، همچنان کارآمد و اثرگذار می باشد و حتی با فاصلهء زیادی از دیگر رسانه ها جلوتر است:

«رسانهء نماز جمعه را با وسایل مدرن روز - تلویزیون، رادیوها و سایر وسایل الکترونیکی بسیار پیشرفته ای که آمده است و نیز مطبوعات و مجلات - مقایسه کنید و هزینه ها و پشتیبانی های آنها را با هزینه های سلسلهء امامت جمعه در سرتاسر یک جامعه بسنجید، ببینید چقدر فاصله دارد. این رسانهء بسیار گسترده و پرنفوذ تا اعماق جامعه ... با پشتیبانی اندک و هزینهء کم، خون معنویت را به مویرگ های پیکر جامعه می رساند.»

به نظر ایشان، آثار و برکات نماز جمعه، صرفاً برای شرکت کنندگان در این مراسم عبادی - سیاسی نخواهد بود. بلکه بهرهء آن به متن جامعه سرازیر می شود:

«ممکن است در یک شهر چند صد هزار نفری، چند هزار نفر در نماز جمعه شرکت کنند، اما این اثر، منحصر در آن چند هزار نفر نیست، امواجی است که در متن جامعه سرازیر می شود، می پیچد و همه جا را فرا می گیرد.»

اهمیت این رسانهء فراگیر آن است که پیام اصلی اش «تقو» است. ایشان در این زمینه اظهار نموده اند:

«یکی از مهم ترین سرفصل های نماز جمعه توصیه به تقواست. البته این گونه تقوا فقط با گفتن و توصیه کردن تحقق پیدا نمی کند؛ هر چند گفتن و توصیه کردن، نقش مهمی دارد و نباید از نقش بیان و نصیحت و انذار و تبشیر - که شغل پیغمبران است - غافل بود؛ اما توصیهء واقعی به خود م،

چه ما به عنوان خطیب‌جمعه، چه ما به عنوان کارکنان و خدمتگزاران نماز جمعه . چه ما به عنوان طراحان و راه اندازان بخش های مختلف نماز جمعه، این است که در عمل و در رفتار خود، حداکثر تلاش را بکنیم که این فقط در زبان ما ظاهر نشود، بلکه در عمل ما ظاهر شود... در اسلام عزیز اینها راههای خیلی طبیعی برای هدایت و اداره درست‌جامعه و کشور است .»

برکات و ثمرات نماز جمعه

از نگاه عدلیه، احکام الهی براساس مصالح و مفاسد تشریح گردیده و در بسیاری از موارد موضوعات، این مصالح و مفاسد آشکار و قابل مشاهده است و نماز جمعه از آن دسته احکامی است که برکات فراوان آن - کم و زیاد - برای همگان قابل فهم است . رهبر فرزانه انقلاب در این رابطه بر «تأثیر عظیم - نماز جمعه - در جلب رحمت الهی و هدایت ملت مسلمان و حفظ استقامت و وحدت و آگاهی های دینی و سیاسی آنان» تصریح نموده و خطاب به ائمه جمعه می فرماید:

«خیال نکنید نماز جمعه یک پیش نمازی است ... نخیر، اینجا محور است . این مثل رشته تسبیح است؛ این مثل یک کانونی است که نور و گرما می بخشد به سطح جامعه . شما نگاه کنید به دوران فتنه بزرگ بعد از انقلاب، یعنی دوران سال ۶۰ که چه فتنه عظیمی بود! کشور از چه ورطه ای عبور کرد! چه پیچ خطرناکی بر سر راه این سیاره سریع السیر بود! و ببینید آن روز، نمازهای جمعه چه نقشی ایفا کرد و هر کلمه اش، هر خطبه اش یک درمان شفا بخشی بود بر دل های مردم متدین و مؤمن .»

ایشان همچنین می فرماید:

«هشت سال دفاع مقدس ما از نماز جمعه ها نیرو گرفت و در نماز جمعه ها تبیین شد . سخت ترین دوران این انقلاب ... که توطئه عظیم سیاسی علیه امام و انقلاب و کشور طراحی و اجرا می شد، این توطئه در نماز جمعه ها شکست خورد . مردم در طول این مدت، در نماز جمعه، از زبان یک امام عادل و یک نفس امین - که همین ائمه جمعه محترمی هستند که در تهران و شهرستانها با مردم حرف می زنند نسبت به مسائل کشورشان و مسائل جهان آگاه شدند و اطلاعاتشان به روز شد.»

دشمن و نماز جمعه

نماز جمعه، نشان عزت اسلام و عظمت مسلمانان است و بی شک دشمنان اسلام و بدخواهان مسلمین با ترفندهای گوناگون و توطئه های رنگارنگ، در پی کم رونق کردن این سنت اسلامی و فریضه عبادی - سیاسی خواهند بود. رهبر معظم انقلاب در این زمینه می فرمایند:

« - دشمنان - با نماز جمعه هم مبارزه کردند؛ البته مبارزه تبلیغاتی، مبارزه غیر تبلیغاتی هم کردند که قابل اهتمام و توجه نبود. اما از اولی که نماز جمعه به وجود آمد و این نماز جمعه، مردم را در مسائل گوناگون، در همه شهرستان های کشور و به خصوص در تهران متحد کرد و دیدن که تا یک مسأله ای در کشور به وجود بیاید همه منتظر روز جمعه اند که ببینند درباره این مسأله، در منبر نماز جمعه چه موضع گیری ای می شود و بعد، آن موضع گیری فضای عمومی کشور می شود؛ شروع کردند با این به مبارزه کردن ... امروز هم همچنان ادامه دارد. اگر کسی گمان کند که نماز جمعه به عنوان یک کانون اجتماع، اجتماع در فکر، اجتماع در ممشای سیاسی، اجتماع در اهواء؛ در عواطف و محبت ها و اجتماع در حرکت های عمومی از نظر دشمنان این نظام مغفول عنه است، اشتباه کرده است. باز هم توجه دارند به نماز جمعه هر چه که بتوانند علیه نماز جمعه کار می کنند. حال، کار کردن طرق مختلف دارد؛ طرق تبلیغاتی دارد، طرق غیر تبلیغاتی دارد، وسوسه انگیزی و وسوسه آفرینی دارد، بدگویی های گوناگون به وسیله آدم های غافل دارد.»

به نظر مقام معظم رهبری، این همه دشمنی با نماز جمعه خود دلیل بر فایده داشتن و تأثیر گذار بودن آن است:

«یک دلیل بر اینکه نماز جمعه خیلی مؤثر است، این است که بعد از پانزده سالهنوز که هنوز است دشمنان ما در تبلیغاتشان، علیه نماز جمعه تبلیغ می کنند. اگر شما به تبلیغات رادیوهای بیگانه گوش کنید، می بینید که هنوز علیه نماز جمعه به طرق مختلف حرف می زنند. اوایل انقلاب خیلی حرف ها می زدند. آدم خیال می کرد مدتی می گویند بعد می بینند فایده ندارد رها می کنند، اما رها نکردند. با اینکه فایده هم ندارد، رها نکردند. به طرق مختلف و با زبان های مختلف مرتب علیه نماز جمعه حرف می زنند. از جمله بیانات مکرر امام - رضوان الله تعالی علیه - این بود که می فرمودند: وقتی می بینید دشمن روی چیزی حساسیت دارد، شما حساسیت مقابلش را داشته باشید. مضمون فرمایششان این بود که اگر دیدید از چیزی خیلی مذمت می کنند، بدانید که خیری در آن هست. اینکه دشمنان م، چه خودشان مستقیماً و چه عواملشان در گوشه و کنار این همه علیه نماز جمعته تلاش و کار می کنند، حکایت می کند از اینکه نماز جمعه هنوز هم خیلی مضرّ بهمنافع دشمنان ماست.»

دشمنان اسلام و بدخواهان ملت مؤمن و آگاه ایران، براساس دشمنی و نادانی خود از مکتب و ملت،

به گمان واهی خود پنداشتند با تبلیغات شیطانی می توانند ملت انقلابی ایران را از اسلام و احکام حیاتبخش آن دور کنند که همه خیالی باطل بود:

«از اول انقلاب تا امروز... هر هفته تبلیغات سنگین حجیمی از طرف دشمن نسبت به نماز جمعه صورت می گرفت. حرف هایی می زدند که تقصیر هم نداشتند؛ چون ملت ایران را نمی شناختند؛ به قدر خودشان حرف می زدند؛ مثل بسیاری از جاهای دیگر که رادیوهای دشمن نسبت به مردم ایران حرف می زدند که مایه خندهء مردم شرکت کننده در نماز جمعه بود.»

دشمن نه تنها علیه نماز جمعه تبلیغ می کرد که در تهاجمی قساوت آلود، امامان جمعه و جایگاه های نماز جمعه را آماج حمله و هجوم قرار داد:

«به تبلیغات اکتفا نکردند؛ نماز جمعه را مورد تهاجم خونین قرار دادند. پنج امام جمعهء معتبر معروف را به شهادت رساندند؛ مرحوم آیت الله قاضی، مرحوم آیت الله مدنی، مرحوم آیت الله صدوقی، مرحوم آیت الله دستغیب، مرحوم آیت الله اشرفی. پنج عالم مجتهد پیرمرد با تقوای پرهیزگار پارسا و پاکدامن را که هر هفته مردم با دل و جان پشت سر آنها می ایستادند و به آنها اقتدا می کردند، جلوی چشم همین مردم در نماز جمعه به شهادت رساندند. به بسیاری دیگر هم سوء قصد کردند که بحمدالله به جایی نرسید.»

مردم و نماز جمعه

مؤمنان مشتاق و ملت آگاهی که در نماز جمعه حضور پیدا می کنند، یکی از ارکان اصلی این عبادت بزرگ می باشند. حضرت آیت الله خامنه ای که خود در سمت امامت جمعهء تهران در رابطه ای صمیمانه شاهد حضور شورانگیز و مخلصانه آنان بودند در این رابطه می گویند:

«مردم در تمام این بیست سال، نماز جمعه را با همهء آن دشمنی ها گرم نگاه داشتند. در سرمای سخت زمستان، زیر آفتاب داغ سوزان تیرماه و مرداد ماه تهران، در اوقات گوناگون، زن و مرد، گاهی بر روی زمین های یخ، بر روی برف، در زیر بارندگی تند، گاهی بر روی زمین داغ و آسفالت ه ای داغ ... این نماز جمعه را طی سال های متمادی حفظ کردند و پاس داشتند و نماز جمعهء تهران برای نمازهای جمعه در سراسر کشور محور شد. بحمدالله امروز در سرتاسر کشور نمازهای جمعهء فراوانی تشکیل می شود؛ مردم اجتماع می کنند و امنای مردم برای مردمحرف می زنند و مسائل دینی و اعتقادی و سیاسی را برای آنها بیان می کنند... همان نقشی که نمازهای یومیه برای فرد انسان دارد و مانع از نسیان و غفلتی شود؛ ... نماز جمعه همین نقش را نسبت به اجتماع دارد.»